

ISBN 978 – 80 – 89654 – 73 – 4
EAN 9788089654734

National Health as Determinant of Sustainable Development of Society.

Editors: Nadiya DUBROVINA & Stanislav FILIP. *Monograph*. School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava, 2021, pp. 788.

Acknowledgements

The monograph is the output of a scientific project IGA 3/2020-M “Improving Healthcare Efficiency: New Trends and Challenges”. (Funder: VSEMvs IGA VSEMvs, i.e. School of Economics and Management in Public Administration)

Reviewers:

Professor Svitlana ILCHENKO, MD, DrSc (Ukraine)

Professor Pavlo ZAKHARCHENKO, DSc (Ukraine)

Editors:

Nadiya DUBROVINA, Associate Professor, CSc., PhD.

Stanislav FILIP, Associate Professor, PhD.

Editorial Board

Ing. Michal FABUŠ, PhD.

School of Economics and Management in Public Administration

prof. PhDr. Ivica GULÁŠOVÁ, PhD., MHA.

Trnava University,

Yuliia ILINA, PhD, Associate Professor

National University of Civil Protection of Ukraine (Ukraine)

Ing. Marián KOVÁČ, PhD.

School of Economics and Management in Public Administration

prof. WST Tetyana NESTORENKO, PhD, Associate Professor

Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)

Editorial Office:

School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava

Furdekova 16

851 04 Bratislava 5

tel.: +421 905 864 457

sekretariat@vsemvs.sk

www.vsemvs.sk

Authors are responsible for content of the materials.

© Authors of articles, 2021

© Nadiya Dubrovina, Stanislav Filip, 2021

© School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava, 2021

CONTENTS

PREFACE	10
PART 1. THE ROLE OF MEDICINE IN ENSURING THE HEALTH OF THE NATION	12
<i>Tetyana Bogdan, Viktor Lizogub, Irina Biliachenko, Viktor Bogdan.</i> Correction of plasma amino acid spectrum imbalance in patients with stable angina.....	12
<i>Nadiya Dubrovina, Russell Gerrard, Oleksandr Gurov, Valeriy Boyko, Petro Zamiatin, Yuriy Tovkach, Stanislav Filip, Denis Zamiatin, Vadym Dudnik, Nataliya Tyshchenko, Oleksandr Rudyi.</i> Features of severity trauma in fatal road accidents in Ukraine.....	25
<i>Vadym Dunaievsky, Vitalii Kotovskyi, Svitlana Nazarchuk, Volodymyr Kyslyi.</i> Expanding the modern approaches of diagnostics of the state of a biological object by introducing infrared thermography.....	35
<i>Ivica Gulášová, Jozef Babečka, Nadiya Dubrovina.</i> Komunitná ošetrovateľská starostlivosť o dieťa s ochorením diabetes mellitus.....	56
<i>Ivica Gulášová, Jozef Babečka, Nadiya Dubrovina, Silvia Puteková.</i> Komunitná ošetrovateľská starostlivosť o pacienta v domácom prostredí.,.	64
<i>Viktoriia Klymenko, Oksana Piontkovska, Tetiana Kulik.</i> Causes of uncontrolled bronchial asthma among children in Kharkiv region.....	73
<i>Михайло Бабаков, Олена Висоцька, Олена Кривенко, Владислав Луценко Ірина Луценко, Надія Дубровіна.</i> Розробка технологій дослідження сигнатур акустичних шумів патологій легень.....	79

**PART 2. PHYSICAL REHABILITATION
AND HEALTH TECHNOLOGY..... 192**

Nataliia Pervaia, Olha Andreyeva, Nataliia Prudnikova.

Using innovative insoles for improvement of blood circulation
of the lower limbs..... 192

Олеся Білоус, Сергій Грдзелідзе, Світлана Ширяєва. Поліпшення
здоров'я населення за рахунок формування знань щодо динаміки
зміни пульсу під час навантажень та в період відновлення..... 200

Інна Горбенко, Марина Шастало, Ігор Картамишев. Фізичне
виховання дітей старшого шкільного віку..... 210

Олег Колісник, Ольга Колісник. Впровадження профілактичних
методик для збереження фізичного та духовного здоров'я..... 220

Ірина Скрипченко, Владислав Ластовкін, Каріна Маркечко.
Рекреаційне скелелазіння та мотузкові парки як інновації
у фізкультурно-оздоровчій роботі з молоддю..... 230

Галина Степанова, Валентина Шапошнікова. Вплив реабілітації
аерозолями хлориду натрію на показники дихальної системи
у хворих на бронхіальну астму (огляд літератури)..... 250

PART 3. PSYCHOLOGY OF HUMAN HEALTH..... 266

*Nadiya Dubrovina, Olena Kolesnikova, Viktoriia Klymenko,
Veronika Shkrabiuk.* Communication problems with the patient
in hospice and medical and social institutions for palliative care..... 266

*Viktoriia Klymenko, Oksana Piontkovska, Olena Pasichnyk,
Nadiia Drobova.* Cystic fibrosis social aspects in Ukraine..... 276

Alina Martin. Natural science competence as a personal resource
for maintaining health in conditions of social and
natural extreme challenges..... 283

8. Селье, Г. Г. Стресс без дистресса [Текст] / Г. Г. Селье – М.: Прогресс, 2001. – 274 с.
9. Циганчук Т. В. Динаміка переживання стресів студентами вищих навчальних закладів: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Т. В. Циганчук. – К., 2011. – 20 с.
10. Щербатых Ю. В. Психология стресса и методы коррекции / Ю. В. Щербатых. – СПб.: Питер, 2006. – 256 с.
11. Byra S. Osobowościowe i społeczne uwarunkowania radzenia sobie ze stresem przez studentów pierwszego roku / Stanisława Byra, Monika 449 Parchomiuk. – Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2009. – 272 s.
12. Dubchak H. Analysis of coping strategies against stresses of future professionals of sociology occupations / H. Dubchak. – Social Welfare: Interdisciplinary approach vol. 1 no 6. – 2016. –17-29.
13. Łosiak W. Psychologia stresu / Władysław Łosiak. – Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2008. – 231 s.
14. Pilecka W. Teoria stresu dziecięcego / Władysława Pilecka, Joanna Fryt // Psychologia zdrowia dzieci i młodzieży : perspektywa kliniczna; [red. W. Pilecka]. – Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2011. – S. 31-48.
15. Strelau J. Temperament a stres: temperament jako czynnik moderujący stresory, stan i skutki stresu oraz radzenie sobie ze stresem / Jan Strelau // 458 Człowiek w sytuacji stresu: problemy teoretyczne i metodologiczne; [red. Irena Heszen-Niejodek, Zofia Ratajczak]. – Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 2000. – S. 88-132.
16. Terelak J. Psychologia stresu / Jan F. Terelak. – Bydgoszcz: "Branta", 2001. – 461 s.

ЗДОРОВ'Я ЯК ІНДИКАТОР ОПТИМАЛЬНОГО РЕАГУВАННЯ ЛЮДИНИ НА НООСФЕРНІ, ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ, ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ПАНДЕМІЧНІ ПРОЦЕСИ

Тетяна Мієр

*Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка
Київ, Україна*

Abstract. Health as a scientific phenomenon is studied with an emphasis on morphological integrity, process and functional states of biological, physical, spiritual, mental, social health. Health is also studied as a resource for the development of society and as a means of ensuring the effective course of another process (educational, industrial, etc.) or type of activity (educational, professional, cognitive, etc.). Understanding the essence of health is supplemented by its consideration as an indicator of the optimal human response to a particular process, object, subject, phenomenon, condition, and so on. In the context of modern times, health is considered as an indicator of the optimal human response to noosphere processes, the processes of globalization, informatization of all spheres of life, and the pandemic process.

Key words: health, indicator of the optimal human response, noosphere, globalization, informatization, pandemic, V. Vernadsky.

Феномен «здоров'я» має тривалу історію становлення й розвитку, якою засвідчується вплив розвитку науки на постійне розширення знань про здоров'я та постійне уточнення розуміння його сутності. Зазначені процеси відображено у визначеннях, які в різні роки розроблено робочою групою Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – робоча група ВООЗ). Л. Рибалко [11] зазначає, що після 1948 року робоча група ВООЗ у Преамбулі свого Уставу для формулювання визначення поняття «здоров'я» скористалася напрацюваннями Г. Сигериста. Американський вчений зазначав, що здоровою може вважатися людина з гармонічним фізичним і розумовим розвитком, яка добре адаптована до оточуючого її фізичного та соціального середовища. Здорова людина

повністю реалізує свої фізичні та розумові здібності, може пристосовуватися до змін в оточуючому її середовищі, якщо ці зміни не виходять за межі норми, і робить свій внесок у благополуччя суспільства.

У результаті подальшої діяльності робочої групи ВООЗ було сформульовано визначення феномену «здоров'я» з акцентом на стані повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не лише на відсутності хвороб і фізичних дефектів (цим визначенням послуговувалися до 2007 р.) та на ступені здатності індивіда чи групи, з одного боку, реалізувати свої прагнення і задовольнити потреби, а, з іншого, змінювати середовище чи кооперуватися з ним (визначення було сформульовано після 2007 р.).

Отже, феномен «здоров'я» слід розглядати як:

- науковий феномен, який досліджується вченими з акцентом на різних його аспектах, зокрема на: а) пізнанні процесуального і функціонального стану біологічного, фізичного, духовного, психічного та соціального здоров'я; б) пізнанні морфологічної цілісності феномену, яка забезпечуючи результативний перебіг того чи іншого процесу (виду діяльності), включає в себе: біологічну основу здоров'я; фізичну основу здоров'я; духовну основу здоров'я; психічну основу здоров'я; соціальну основу здоров'я;

- засіб, що забезпечує результативний перебіг іншого процесу (приміром, освітнього, виробничого), виду діяльності (як-от, освітньої, професійної, пізнавальної тощо);

- ресурс розвитку суспільства, оскільки здорова людина: а) сприймає соціальне середовище як природне для себе, не ухиляється від соціальних контактів і, залишаючись собою, не впадає в патологічну залежність від когось більш авторитетного; б) адекватно сприймає соціальну дійсність, виявляє інтерес до навколишнього середовища, спрямована на досягнення спільних результатів, відповідальна перед іншими, дотримується культури споживання, розуміє переживання іншої людини, співпереживає в процесі спілкування, готова надавати допомогу іншим; в) свідомо ставиться до свого майбутнього, розвиває свої прогностичні задатки, які виявляються в умінні ставити адекватні життєві цілі та знаходити шляхи їх реалізації; г) відкрита новому досвіду і готова рухатися вперед, незважаючи на ризик, сприяє поліпшенню якості життя та переживанню людиною суб'єктивного благополуччя.

На наше переконання, розуміння сутності феномену «здоров'я» має доповнитися новим його розглядом, а саме: здоров'я – це індикатор оптимального реагування людини на той чи інший(і) процес(и), об'єкт(и), суб'єкт (и), явище(а), умову(и) тощо чи їх сукупність. У контексті сучасності привернемо увагу до ноосферних процесів, процесів глобалізації світу, інформатизації всіх без винятку сфер життєдіяльності та до процесу пандемією.

Ноосфера як актуальне для сьогодення поняття утворено поєднанням слова «ноос», яке в перекладі з грецької мови означає розум, та слова «сфера», вжитого в значенні оболонка Землі. Термін «ноосфера» введено в науковий обіг у 1927 році Е. ле Руа [7]. Вагомі напрацювання В. Вернадського [5] початку ХХ століття забезпечили наукове обґрунтування сутності поняття «ноосфера», процесу її утворення, функціонування й розвитку. Напрацювання вченого полягали у: встановленні біогеохімічної основи біосфери; виокремленні з геохімії біогеохімії як окремої наукової дисципліни; дослідженні біологічних процесів в їх хімічно атомному представленні, тобто предметом вивчення біогеохімії охоплюються геологічні прояви життя в біосфері та біохімічні процеси в середині організмів, які населяли й населяють планету. На переконання В. Вернадського, жива речовина біосфери є носієм і утворювачем вільної енергії, названої біогеохімічною енергією. Цей вид енергії, наповнюючи всю біосферу, не лише викликає міграції хімічних елементів, а й різко змінює їх інтенсивність, а отже визначає в основному історію розвитку біосфери, геологічне її значення й перехід в ноосферу.

За В. Вернадським [3, 4], людина постає визначеною функцією біосфери в певному її часо-просторі, означеною закономірною частиною будови біосфери, яка неминуче перейде в ноосферу, оскільки в історії народів, які населяють біосферу, відбудуться події, необхідні для цього процесу, а не суперечливі йому. На переконання вченого, перетворення біосфери в ноосферу відбувається в процесі «вибуху» наукової думки, тобто стрімкого її росту, розвитку науки й праці, заснованої людством на наукових результатах. За визначенням В. Вернадського, ноосфера – це біосфера, опрацьована науковою думкою, виникнення якої було підготовлено всім попереднім її розвитком, процесом, у результаті якого створено *Homo sapiens faber*». Маючи глибоке коріння в минулій будові біосфери, це явище підготовлене всім попереднім її розвитком,

а тому є не короткочасним і скороминучим геологічним явищем, у той же час цьому явищу притаманне наступне:

- не зупиняючись і не рухаючись у зворотному напрямі, процес перетворення біосфери в ноосферу може або уповільнюватися в своєму темпі, або прискорюватися в разі «вибуху» наукової думки;

- ноосфера, будучи областю людської культури й виявлення людської думки, знаходиться як поза космічними просторами, де вона губиться як безкінечне мале, так і поза цариною виявлення сил атомів і атомних ядер зі світом утворюючих їх часток, де ноосфера, відсутня як безкінечно велике;

- розвиток ноосфери виявляється в стрімкому переході постіндустріального суспільства до інформаційного суспільства та до його вищого рівня – суспільства знань.

Сучасний стан функціонування ноосфери як опрацьованої науковою думкою біосфери характеризується, по-перше, відсутністю часо-просторових кордонів, що спричинює миттєве поширення інформації. Постійне розроблення інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій надає все нові й нові можливості для «вибуху» наукової думки XXI століття та поширення наукових результатів на культурні, виробничі, соціально-економічні й політичні процеси регіонального, державного і планетарного масштабів.

По-друге, перетворенням наукових знань не лише на головний продукт суспільної й економічної діяльності, а й на головну сировину людства. Знання з урахуванням ноосферних процесів набувають рис комплексності, проблемної орієнтованості, міждисциплінарності та виявляються на рівні кожного окремо взятого індивідуума і як індивідуальне утворення (тобто динамічний результат процесу оволодіння науковими знаннями впродовж всього життя), і як колективний доробок (породжений в результаті цілеспрямованої взаємодії груп людей із різних куточків світу).

По-третє, в умовах ноосфери знання, у разі значущості їх для Інших, функціонують як товар, з яким здійснюються різні дії, приміром дії зі зберігання, розповсюдження, обміну, купівлі, продажу тощо. Вироблення глобальних інноваційних знань суттєво позначається на розвитку світу або певної його частини. Здоров'я як індикатор оптимального реагування людини на ноосферні процеси підтверджується ефективною самореалізацією в умовах

інтенсивного розвитку наукової думки та праці, заснованої людством на наукових результатах.

Глобалізаційний процес супроводжується іншими процесами. М. Корж [8], вказує на відкритість національних ринків, поглиблення міжнародного розподілу плаці, кооперацію трудових ресурсів, зростання взаємозалежності економік різних країн, виникнення нових форм конкуренції, збільшення технологічного відставання від розвинутих країн стосовно країн з менш високим рівнем розвитку, використання все більшою кількістю країн інноваційних досягнень, підвищення віддачі людського капіталу, зростання безробіття в результаті впровадження нових технологій, зміни структури виробництва, мобільності робочої сили, прагнення до постійного підвищення ефективності функціонування підприємств в умовах мінливості споживацьких уподобань, смаків і потреб, посилення конкурентної боротьби в глобалізованій економіці, неоднозначність різноспрямованості впливу глобалізації на різні групи країн і областей сучасного виробництва тощо. Глобалізаційний процес суттєво позначився і на бізнес процесах. За М. Корж [8], це виявилось у: підвищенні вимог до якості продукції, прискоренні темпів науково-технічного процесу, зростанні ролі інноваційної складової, формуванні глобальної системи стандартизації, зростання ролі інжинірингу та біоінжинірингу тощо.

Глобалізаційний процес та супутні йому процеси сприймаються окремо взятою людиною як: посилене психоемоційне навантаження, високий рівень напруженості праці, відсутність впевненості в можливості виконання роботи взагалі, напруження щодо можливості вибору шляхів реалізації завдання, роботи в умовах дефіциту часу, висока щільність перероблюваних сигналів, висока відповідальність за якість виконуваної роботи. Переживання зазначеного, яке супроводжується невміння самоорганізуватися в умовах глобалізаційних процесів, погіршує стан здоров'я людини, викликаючи появу передхворобливого стану.

Аналізуючи передхворобливий стан, О. Єщенко, В. Кальниш, В. Єщенко [2] зазначають, що у цьому стані фіксується у 55% випадків – наростання втоми, у 25% випадків – вияв підвищеної дратівливості й нестійкого настрою, у 20 % випадків – відчуття пригніченості, слабкості. Переживання людиною цих негативних відчуттів призводять до зниження адаптивності її організму. Це може бути послаблена робота дихальної системи, зниження опірності організму

до дії несприятливих чинників навколишнього середовища, а у випадку переживання дратівливості до порушень у функціонуванні шлунково-кишкового тракту, стійкого та тривалого зниження апетиту. Окрім того наростання рівня втоми, спричинюють зміни в показниках таких психофізіологічних характеристиках як функціональна рухливість, сила та лабільність нервових процесів.

Розгляд здоров'я як індикатора оптимального реагування людини на інформаційні процеси спричинюється інтенсивним розвитком інформаційної і мультимедійної сфер та передбачає процес еволюціонування людини в інформаційному суспільстві для реалізації оптимальних форм інформаційної взаємодії, оволодіння сучасними інформаційними технологіями, передбачення автоматизації різних процесів тощо. Сучасні інформаційні ресурси розпочали розглядатися як важливі стратегічні ресурси держави. Їх значення і вплив порівнюється із впливом капіталу і праці в індустріальну епоху. Високе ранжування інформаційних ресурсів пояснюється тим, що в умовах інформаційного суспільства одним з основних предметів праці для значної кількості людей стали дані, повідомлення, відомості, а знаряддям праці – інформаційно-комунікаційні технології та власні знання.

О. Резіна [10], зазначає, що відповідно до прогнозів фахівців у новій інформаційній економіці буде впроваджений поділ на «сировинний сектор» і «обробний сектор» галузі. Сировинний сектор складатимуть масиви неопрацьованих даних, які зберігатимуться в архівах і бібліотеках, або постачатимуться через глобальні інформаційні мережі. Обробний сектор являтиме собою спеціалізовані структури, які перетворюватимуть безсистемні дані на змістовні повідомлення, які обумовлюватимуть науково-технічний, освітній та промисловий потенціал країн.

О. Соснін [12] привертає увагу до створення баз даних національного і наднаціонального масштабу, удосконалення каналів і засобів пошуку, збирання і поширення даних і відомостей. В усіх сферах життєдіяльності суспільства все більшого значення і поширення набуватиме інформаційна діяльність, яка є складовою суспільного виробництва, пов'язаного з підготовкою інформаційних продуктів і послуг, спрямованих на задоволення суспільних потреб. Ця діяльність передбачатиме виконання таких функцій, як пошук і збирання даних

та відомостей, їх опрацювання, формування інформаційних масивів, зберігання й поширення інформаційних продуктів і послуг.

Також сучасні інформаційні процеси спричинюють функціонування й розвиток глобального інформаційного простору, створюють умови для інформаційної взаємодії людей без урахування просторового їх розташування, забезпечують швидкий доступ до світових інформаційних ресурсів, задоволення потреб в інформаційних продуктах і послугах, впливають на суттєве зростання ролі інформації й знань у політичному, економічному, соціальному та культурному житті людства. Також інформаційні процеси породжують зростаючу динамічність розвитку суспільства, яка супроводжується постійним розробленням інформаційних технологій та виникненням якісно нових видів діяльності та дій. За М. Жалдаком [6], інформаційні технології постають сукупністю методів та практичних засобів збору, організації, зберігання, обробки, передавання й подання інформації, які розширюють знання людини і розвивають її здібності управління технічними та соціальними процесами та потребують від людини, з одного боку, прагнення і здатності досліджувати новизну і складність світу, що змінюється, розробляти нові стратегії діяльності, а, з іншого, породжують виникнення відчуття інформаційного пресингу, інформаційного стресу, прискорення темпу життя. Зазначені процеси тим чи іншим чином позначаються на морфофункціональному стані організму людини незалежно від її віку, статі, соціального і майнового стану та спричинюють погіршення стану її здоров'я у разі несформованості уміння діяти в умовах, спричинених сучасними інформаційними процесами.

Для розгляду здоров'я як індикатора оптимального реагування людини на пандемічні процеси звернімося до узагальнених напрацювань О. Завгородньої [9] та стисло передамо результати досліджень зарубіжних учених, зокрема:

- Kobasa, S. C., Maddi, S. R., Puccetti, M. C., & Zola, M. A.; 1985 р. – життестійкість знижує здатність стресових подій викликати збудження симпатичної нервової системи.

- Contrada, R. J.; 1989 р. – в осіб з високими показниками життестійкості виявлено нижчу серцево-судинна реактивність у відповідь на стрес.

- Maddi S. R.; 1997 р. – виявлено тенденцію щодо зв'язку між життестійкістю та вищими рівнями кортизолу – «гормону стресу».

- Dolbier, C. L., Cocke, R. R., Leiferman, J. A., Steinhardt, M. A., Schapiro, S. J., Nehete, P. N., 2001 р. – встановлено, що учасники з високими показниками життєстійкості мали значно вищий середній антиген і мітоген – індуковану проліферативну відповідь.

- Scheier M. F., Carver C. S., Bridges M. W.; 2001 р. – оптимізм і емоційне уникнення як поведінкові реакції, що не просто допомагають подолати наслідки травми, а й убезпечують людину від її негативного впливу на власний психологічний стан.

- Barter, P.; 2005 р. – досліджувані з високою життєстійкістю мали в два рази більше шансів щодо високого рівня ліпопротеїнів високої щільності, порівняно з учасниками з низькою життєстійкістю.

- Maddi S. R.; 2006 р. – життєстійкість є не вродженою, а набутою якістю, яку можна розвинути шляхом застосування спеціальних тренінгових програм, які складаються із низки вправ, спрямованих на формування адаптивних копінг-стратегій, зокрема, подолання травми, ефективних міжособистісних стосунків, що базуються на підтримці і довірі.

- Hong & Collins; 2006 р. – люди схильні сприймати нові вірусні загрози як вищі за ризиком порівняно з більш звичними та поширеними сезонними захворюваннями. Критично важливим є своєчасне оновлення інформації з надійних джерел. Без цього громадські страхи можуть загострюватися, що супроводжується появою та поширенням значної кількості «страшних» чуток, зростанням недоречної поведінки тощо.

- Bartone, P. T., Spinosa, T., Robb, J., & Pastel, R. H.; 2008 р. – пов'язують життєстійкість із рівнем холестерину та гормональними коливаннями.

- Томпсон, Гарфін, Холман і Сільвер; 2017 р. – у 2014 році, у Сполучених Штатах спалах захворюваності на лихоманку Ебола був досить низьким, але за результатами дослідження жителів США (вибірка – 3447 особи) встановлено, що активний вплив засобів масової інформації з використанням яскравих образів та історій, пов'язаних з лихоманкою Ебола, спричинював додаткове зростання стресу, неспокою та порушення функціонування організму у значної кількості людей.

- Lachlan, Spence, Lin, Najarian, & Del Greco; 2016 р. – за часів невизначеності і кризи важливою є доступність надійних інформаційних

джерел, що дає змогу людині адекватно оцінювати ризики та свідомо контролювати вплив на власний стан здоров'я.

- Garfin, Thompson, & Holman; 2018 – зафіксовано посилені реакції на стрес під час і відразу після загрозливих подій, які пов'язані з несприятливими та тривалими наслідками для фізичного і психічного здоров'я. Стресові реакції збільшують кількість необґрунтованих звертань до лікарів, перевантажуючи медичні установи і відволікаючи від критично важливих дій.

- Fischhoff, Wong-Parodi, Garfin, Holman & Silver; 2018 р. – люди схильні формувати точне сприйняття ризику, коли факти відомі і ефективно доводяться до громадськості через засоби масової інформації. За відсутності інформації – будь то через те, що інформація невідома посадовим особам або тому, що вона неефективно передана, – двозначність може привести до неадекватно завищеної оцінки загрози. Коли ця невизначеність поєднується з невидимою загрозою, такою як вірус, страх і занепокоєння зростають і можуть сприяти поширенню дезінформації. У свою чергу, ці процеси впливають на погіршення стану здоров'я людини.

- S. Brooks; 2020 р. – результати дослідження впливу карантину свідчать про негативні психологічні ефекти; у людей, що знаходяться на карантині, ймовірний розвиток широкого спектра симптомів психологічного стресу і розладів (поганий настрій, безсоння, занепокоєння, гнів, дратівливість, емоційне виснаження, збентеження, сум'яття, симптоми депресії та посттравматичного стресу). Особливо часто зустрічаються зниження настрою та дратівливість.

Отже, розгляд здоров'я як індикатора оптимального реагування людини на ноосферні, глобалізаційні, інформаційні та пандемічні процеси дає можливість привернути увагу до необхідності формування у людини правильного розуміння процесів, які впливають на створення сучасного зовнішнього середовища та уміння оптимально доцільно пристосовуватися до цих умов на основі навчання впродовж всього життя, пізнання себе та постійного творення себе.